

УДК 581.9:477

В.М. Баточенко

Національний природний парк "Північне Поділля"

вул. Гагаріна 2-б, с. Підгірці, Бродівський район, Львівська область, 80660 Україна

e-mail: nauka.npp@gmail.com, vydra07@bigmir.net

ALLIUM PODOLICUM BŁOCKI EX RACIB. ET SZAFER – ДОПОВНЕННЯ ДО СПИСКУ ВИДІВ ПРИРОДНОЇ ФЛОРИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Allium podolicum, Львівська область, природна флора

ALLIUM PODOLICUM BŁOCKI EX RACIB. ET SZAFER – ДОПОВНЕННЯ ДО СПИСКУ ВИДІВ ПРИРОДНОЇ ФЛОРИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ. В.М. Баточенко. – Вперше на території Львівської області виявлено зростання *Allium podolicum*. Дане місцезростання віддалене від інших раніше відомих місць на 100...120 кілометрів. Зазначаються деякі особливості цього місцезростання. Пропонуються заходи, які необхідні для збереження даної популяції. Повідомляється про зростання інших видів роду *Allium*.

ALLIUM PODOLICUM BŁOCKI EX RACIB. ET SZAFER – ДОПОЛНЕНИЕ К СПИСКУ ВИДОВ ПРИРОДНОЙ ФЛОРЫ ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ. В.М. Баточенко. – Впервые на территории Львовской области выявлено произрастание *Allium podolicum*. Данное местопроизрастание отдалено от ранее известных мест на 100...120 километров. Указываются некоторые особенности этого места произрастания. Предлагаются действия, необходимые для сохранения данной популяции. Сообщается о произрастании других видов рода *Allium*.

ALLIUM PODOLICUM BŁOCKI EX RACIB. ET SZAFER – SUPPLEMENTATION OF THE LVIV REGION NATURAL FLORA LIST OF SPECIES. V.M. Batochenko. – Locus of *Allium podolicum* is identified for the first time in the Lviv region. This locus is distanced from the previously known locations for 100...120 km. It is reported about some features of this locus. The actions that are necessary to protect the population are proposed. Loci of other species of the genus *Allium* are described.

Цибулю подільську було виділено із виду *Allium paniculatum* L., спершу як *A. paniculatum* L. var. *podolicum* Aschers. et Graebn., у 1905 році за знахідками із півдня Поділля, а пізніше, у 1919 році, визнано як окремий вид – *Allium podolicum* Błocki ex Racib. et Szafer. (Крицька та ін., 2000). У той же час, інші дослідники не визнають видової самостійності цибулі подільської і розглядають її у складі *A. paniculatum* (Серегин, 2007).

Цибулю подільську вважають товтрово-середньопридністровсько-покутським плейстоценовим мезохроноендеміком (Заверуха, 1985).

За останньою прийнятою системою роду *Allium*, розробленою з використанням молекулярно-генетичних даних, цибуля подільська відноситься до підроду *Allium*, секції *Codonoprasum* W.D.J. Koch і до типу *A. oleraceum* L. (Friesen et al., 2006, – цит. за: Серегин, 2007).

На Правобережжі України північна межа ареалу у літературі вказується від північних передгір'їв Карпат по лінії м. Тлумач Івано-Франківської області – м. Хоростків Тернопільської – м. Житомир – гирло річки Ірпінь (Серегин, 2007). У цілому, вона збігається із вказаною раніше (Szafer, Kulczyński, Pawłowsky, 1924). Інші, нові місцезростання виду далі на захід та північ у літературі не відомі.

У 2015 році при вивченні місцезростань *Allium scorodoprasum* L. в околицях села Пониква Бродівського району Львівської області в урочищі "Самосил-гора" було випадково виявлено одну особину цибулі, яку визначено як *Allium podolicum* Błocki ex Racib. et Szafer. Пізніше, вже при детальному "прочісуванні" території, було знайдено другу особину. Ці екземпляри були виявлені серед багаточисельних рослин *A. oleraceum* L. та *A. scorodoprasum* L.

У 2016 році були проведені повторні пошуки. На місці знахідок 2015 року не було знайдено генеративних особин цибулі подільської. При розширенні пошуків на продовженні схилів було виявлено 3 нові генеративні особини. Відстань між крайніми особинами цибулі подільської у даному урочищі – 1100 м, між окремими – від 100 до 500 м. Пошук неквітучих особин тут технічно нездійснений через багаточисельне зростання інших видів цибуль. Серед останніх варто зупинитись на двох видах.

Allium scorodoprasum L. У літературі зустрічаються дані, що північною межею поширення виду є лінія Львів – Хмельницький – Житомир (Серегин, 2007). Тобто, знайдене нами місцезростання віддалене від цієї вказаної межі поширення на 100...150 км. За іншими даними, вид поширений на Поліссі та у Лісостепу (Szafer, Kulczyński, Pawłowsky, 1924; Определитель ..., 1987). Найближче зростання відоме автору на Повчанській гряді Волинської височини (Рівненська область).

Allium vineale L. Поширення цього виду також потребує уточнення. Так, наприклад, О.П. Серьогін (Серегин, 2007) зазначає лише 4 місцезростання на території України, на північ від Карпат і, притому, за гербарними зборами до 1962 року. За іншими даними, вид поширений у південній частині Львівської області (Чухина, 2008) або на Поліссі та Західному Лісостепу (Szafer, Kulczyński, Pawłowsky, 1924; Определитель ..., 1987). Автором цей вид зібраний також на Повчанській гряді Волинської височини (Рівненська область). У 1990-х роках був відмічений на пагорбі в урочищі Кемпа Бродівського району Львівської області (зона Малого Полісся) – у ході цілеспрямованих пошуків у 2015 році уже відсутній тут; загибель місцезростання, очевидно, спричинена суцільним затіненням від самосіву адвентивного виду *Padus serotina* (Ehrh.) Agardh.

На відміну від інших вищезгаданих видів, цибуля подільська раніше не наводилася для Львівської області. Крім того, знайдене нами місцезростання не тільки віддалене від найближчих раніше відомих місцезростань на 100...120 км, але є і найбільш західним в Україні та північно-західним у Європі осередком.

Таким чином, установленний факт зростання виду має певну наукову цінність, доповнюючи наявні дані про поширення виду в Україні та Європі.

У нашому випадку цибуля подільська зростає у складі багатовидових трав'янистих угруповань, де домінують дводольні рослини на еродованих схилах із близьким заляганням вапняків.

Особливості місцевості полягають у тому, що у давніші часи більшу частину урочища розорали і лише у двох місцях, на вершині та на крутосхилі, оранки не було. Після 1944 року частину земель, припинили орати, і саме на цій ділянці, під вершиною, у 2015 році і були виявлені дві перші особини цибулі подільської. Із виявлених у 2016 році, дві особини зростали на ділянці, яку перестали орати наприкінці 1980-х років через бідність та еродованість ґрунту. Лише одна із виявлених особин зростала на краю крутосхилу, який, принаймні у XX столітті, не орався, але сам крутосхил вкритий густим травостоєм, і цибулі подільської та інших видів цибуль тут поки що не знайдено.

Охорона. Територія урочища не включена до складу земель Національного природного парку "Північне Поділля", не є об'єктом ПЗФ і тому навіть теоретично не охоплена охороною. Перспективи включення даного місця зростання цибулі подільської у мережу ПЗФ досить примарні.

Загрози. Зважаючи на малу чисельність популяції, віддаленість особин одна від одної, зростання серед інших видів цибуль, можна передбачити, що насіннєве поновлення буде здійснюватися внаслідок самозапилення або ж апоміксису, що має вести до гомогенізації популяції і можливого виродження, втрачання життєздатності рослин.

Однак найбільшої загрози відтепер слід очікувати від збиравців гербаріїв і колекцій. Наприклад, автором була взята одна особина для гербарію – і це становило $\frac{1}{3}$ (!) від виявлених у 2016 році генеративних особин.

Урочище постійно, щорічно випаюється місцевим населенням. Лише у 2016 році, через засуху у попередньому сезоні та нерозвиненість травостій не було спалено. В урочищі ведеться випас худоби, але через малу чисельність поголів'я та особливості рельєфу вплив на цибулю подільську не визначальний.

У частині урочища, у місці зростання однієї із знайдених рослин цибулі подільсь-

кої, відбувається швидка експансія *Solidago canadensis* L., що становить загрозу витіснення місцевих видів.

Збереження. Для збереження даної острівної популяції цибулі подільської необхідно здійснити практичні дії. У нашому випадку це має бути збір насіння у природному місцезростанні, вирощування із нього сіянців, перезапилення між ними при умові просторової ізоляції від інших зразків виду, а також цибулі волотистої. Посів отриманого насіння і наступна висадка сіянців у природне місцезростання, тобто репатріація на популяційній основі.

Всього у зоні дії НПП "Північне Поділля" зростають шість видів цибуль, з яких лише три – на землях парку.

В урочищі також зустрічаються види, які занесені до різних списків охорони. Серед видів, занесених до Червоної книги України, зазначимо *Trifolium rubens* L. (всього тут було знайдено 13 поодиноких кущів, один з яких завалили сміттям із ближнього села), кілька особин *Dactylorhiza majalis* (Rchb.) P.F. Hunt et Summerhayes, малочисельне зростання *Orchis militaris* L.

Із видів, занесених до списків регіональної охорони, зростають *Allium montanum* F.W. Schmidt, *Anemone sylvestris* L., *Carex humilis* Leys., *Gentiana cruciata* L., *Helichrysum arenarium* (L.) Moench., *Linum flavum* L., *Teucrium praemontanum* Klok. та *Senecio umbrosus* Waldst. et Kit. Останній, очевидно, засіявся із сусіднього урочища Зозулин кут на землях, обробіток яких припинено після 1944 року; стійкий у даних умовах і починає домінувати у рослинному покриві. Його поширення стримує лише вимогливість молодих особин до зволоження ґрунту під час проростання насіння та у 1–2 річному віці.

Висновки

Вперше на теренах Львівської області знайдено місцезростання цибулі подільської *Allium podolicum*, віддалене від раніше відомих на 100...120 кілометрів. Дане місцезростання потребує збереження, а сам вид доцільно включити до списку видів, які потребують охорони на терені Львівської області.

Заверуха Б. В. Флора Волино-Поділля та її генезис / Б. В. Заверуха. – К. : Наук. думка, 1985. – 192 с.

Крицька Л. І. Типіфікація видів судинних рослин, описаних з України: родини Liliaceae Juss., Alliaceae J. Agardh (I) / Л. І. Крицька, М. М. Федорончук, О. М. Царенко, М. В. Шевера // Укр. ботан. журн. – 2000. – Т. 57, № 6. – С. 689–696.

Определитель высших растений Украины / [Доброчаева Д. Н., Котов М. И., Прокудин Ю. Н. и др.] – К. : Наук. думка, 1987. – 548 с.

Серегин А. П. Род *Allium* L. (Alliaceae) во флоре Восточной Европы : дис. ... кандидата биологических наук : 03.00.05 / Серегин Алексей Петрович. – М., 2007. – 241 с.

Чухина И. Г. (Всероссийский институт растениеводства, Санкт-Петербург, Россия). *Allium vineale* L. – Лук виноградный. – Агроэкологический атлас России и сопредельных стран: экономически значимые растения, их вредители, болезни и сорные растения / ред. А. Н. Афонин, С. Л. Грин, Н. И. Дзюбенко, А. Н. Фролов [Интернет-версия 2.0]. 2008, http://www.agro-atlas.ru/ru/content/related/Allium_vineale/index.html.

Szafer W. Rośliny polskie / W. Szafer, S. Kulczyński, B. Pawłowsky. – Lwów-Warszawa : Książnica-Atlas, 1924. – 786 s.

Рекомендує до друку

В.В. Шаповал